

Agenda wilde dieren

Van resultaten naar de toekomst

Gepresenteerd op de extra Verenigingsraad 14 december 2013

Natuurmonumenten

Groot Wild Enquête: meer ruimte voor wilde dieren

Een wandeling of fietstocht door een natuurgebied krijgt extra betekenis door een 'ontmoeting' met een edelhert, damhart, ree of wild zwijn. Het spektakel van burlende edelherten trekt elk jaar weer meer mensen naar de Veluwe. Naast hun grote aantrekkingskracht, zijn grote dieren onlosmakelijk onderdeel van de natuur; door hun gedrag creëren ze leefomstandigheden voor andere dieren en planten. Maar de aanwezigheid van grote dieren in ons dichtbevolkte land is niet vanzelfsprekend. Belangen botsen, emoties lopen op. Dat blijkt bijvoorbeeld over de ophef in de samenleving die er met enige regelmaat is over afschot of bijvoeren.

De omgang met grote dieren plaatst Natuurmonumenten voor dilemma's. We willen de natuur in al haar verschijningsvormen beschermen. Dat geldt uiteraard ook voor de grote dieren die voorkomen in onze gebieden. Tegelijkertijd willen we stem geven aan de opvattingen van onze achterban over de omgang met grote dieren. Daarom hebben we afgelopen najaar een enquête gehouden die door 40.000 mensen is ingevuld, zeven regionale debatten georganiseerd waar honderden mensen aan deelnamen, vragen aan onze Facebook-vrienden voorgelegd die door 200.000 mensen zijn gezien. Tal van media besteedden aandacht aan onze Groot Wild Enquête.

Drie hoofdlijnen

Uit alle reacties zijn drie grote hoofdlijnen te halen:

1. Mensen laten het liefst de natuur bepalen hoeveel dieren in een gebied kunnen leven. Sterfte door voedselgebrek vinden ze acceptabel op voorwaarde dat boswachters dieren die uitzichtloos lijden afschieten. Vooraf afschieten om zo te voorkomen dat dieren honger krijgen, is omstreden.
2. Er is brede steun voor het vergroten en verbinden van natuurgebieden om zo meer leefruimte te creëren voor grote dieren. Met name de aanwezigheid van edelherten is reden om vaker de natuur in te gaan.
3. De meeste mensen zijn tegen preventieve afschot van dieren om de verkeersveiligheid te vergroten of schade in de landbouw te verminderen. Ze willen dat er eerst andere maatregelen worden genomen, zoals het plaatsen van hekken en het verlagen van de snelheid.

Een uitgebreid overzicht van de uitslag van de enquête staat op www.natuurmonumenten.nl/resultaten.

Twee uitgangspunten

De uitkomsten van de enquête en de debatten, aangevuld met onze kennis en ervaring, stellen ons in staat om duidelijker positie te kiezen in de vraagstukken die spelen rondom grote dieren. Die positie beschrijven we in deze Agenda Wilde Dieren. We richten ons specifiek op herten, wilde zwijnen en reeën. In onze benadering zijn twee uitgangspunten te onderscheiden:

1. We willen nieuwe leefgebieden voor grote dieren, waarbij het voorkomen van schade bij boeren en anderen voorop staat.
2. Daarnaast willen we in enkele grote natuurgebieden grote dieren en natuurlijke processen volop de ruimte geven.

Onze koers is om in meer gebieden grote dieren als herten en wilde zwijnen te laten leven. Vaak zal dat niet gelijk 'morgen' lukken. We gaan samen met burens werken aan maatregelen die bijdragen aan onze koers. Waar het kan starten we gelijk met concrete stappen. Uit de achterbanraadpleging hebben we gehoord dat we alles op alles moeten zetten om vooraf schieten van dieren te voorkomen. Hiervoor gaan we bestaande maatregelen zoals rasters en verlagen van de snelheid nog eens goed verkennen en werk maken van innovatieve maatregelen.

Vaker genieten van wilde dieren

Vanuit deze uitgangspunten willen we bereiken dat:

- a. mensen een grotere kans krijgen om wilde dieren te zien
- b. wilde dieren meer ruimte krijgen
- c. er meer natuurlijke populaties wilde dieren komen
- d. we via maatwerk oplossingen vinden voor de belangen van burens

Gesprek gaat door

We danken iedereen die via de enquête, de debatten of Facebook zijn meningen met ons heeft gedeeld. Het stelt ons in staat om een scherpere invulling te geven aan ons uitgangspunt dat we alleen in uitzonderingssituaties dieren doden. In deze Agenda Wilde Dieren beschrijven we hoe de uitkomsten gaan uitvoeren. Daarbij blijven we het gesprek met de achterban zoeken.

1. Grotere kans om wilde dieren te zien

“Oog in oog met wild staan is van een moeilijk te omschrijven grootsheid”

We gaan in onze natuurgebieden meer mogelijkheden creëren om grote, wilde dieren te zien. We willen dat in meer gebieden herten en wilde zwijnen leven. In die gebieden gaan we de kansen op een ontmoeting met deze dieren vergroten. Dat doen we door:

- een aantal rustgebieden voor wilde dieren te verplaatsen van het bos naar de open hei, waardoor ze beter zichtbaar zijn
- in de bronsttijd mensen op specifieke routes langer in het gebied toe te laten
- graasweides voor herten aan te leggen bij plekken die voor wandelaars toegankelijk zijn
- wellicht exclusieve locaties te creëren voor natuurfotografen en andere wildspotters
- meer wildexcursies aan te bieden
- en door de communicatie over bovengenoemde voorzieningen te vergroten.

Een maatregel die de zichtbaarheid ook vergroot is het beëindigen van afschot, omdat de schuwheid van de dieren dan afneemt. Maar dan zal het moeilijker worden om een balans te vinden met andere belangen zoals landbouw en verkeersveiligheid. Met dit pakket vergroten we de zichtbaarheid van wilde dieren zonder dat daarvoor de aantallen per hectare vergroot moeten worden.

Overigens blijft het nodig om delen van gebieden af te sluiten voor wandelaars en fietsers, zodat dieren in alle rust hun jongen kunnen groot brengen. De enquête maakt duidelijk dat de achterban daarvoor veel begrip heeft.

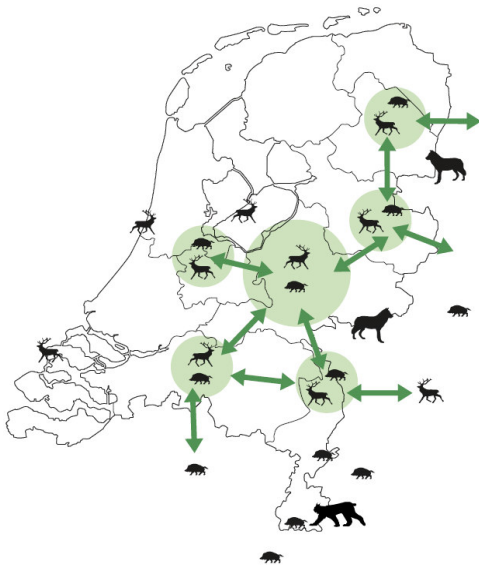

Komt dat zien: wilde dieren bij Natuurmonumenten

2. Meer ruimte voor wilde dieren

“Geef ze ruimte voor zover mogelijk in ons kleine land.”
“Waarom wilde dieren? Het is een heel gedoe!”

Herten en zwijnen horen bij onze natuur. Doordat ze grazen en wroeten ontstaan er kansen voor andere dieren en planten. Nu mogen herten en zwijnen maar in een beperkt aantal natuurgebieden voorkomen. Buiten die gebieden moeten ze worden afgeschoten; dit is het zogeheten nulstandbeleid. In de praktijk is de nulstand met name langs de oost- en zuidgrenzen van ons land niet meer te handhaven. Vanuit Duitsland en België komt een constante stroom van wilde dieren die op zoek zijn naar nieuwe leefgebieden. Op veel plekken leven al zwijnen en soms een enkel edelhert. De verwachting is dat ook wolven en lynxen naar ons land zullen komen. Om het Nationaal Natuur Netwerk te realiseren worden natuurgebieden vergroot en verbonden (met onder meer natuurbruggen). We vinden dat herten en zwijnen via dit netwerk nieuwe leefgebieden moeten kunnen ontdekken. Deze spontane vestiging is alleen mogelijk als wilde dieren niet meteen worden doodgeschoten. Daarom bepleiten we het opheffen van de nulstandbeleid in een groot aantal gebieden.

Het Nationaal Natuur Netwerk (hier slechts schematisch weergegeven) geeft wilde dieren de kans nieuwe leefgebieden op te zoeken. Vanuit onze buurlanden komen herten, wilde zwijnen en roofdieren zoals wolven en lynxen naar ons land.

Groot en klein, veel en minder

Meer ruimte voor wilde dieren betekent dat zich vaker botsingen met andere belangen gaan voordoen. We kiezen ervoor om in enkele grotere gebieden te stoppen met het reguleren van aantallen; de natuurlijke omstandigheden bepalen hier hoeveel wilde dieren er kunnen leven. (Deze keus werken we verder uit in paragraaf 3).

Buiten deze grotere gebieden – het grootste deel van ons land – willen we in overleg tot oplossingen komen die én meer ruimte voor wilde dieren bieden (en daarmee een grotere kans geven wilde dieren te zien) én schade bij burens voorkomen. De consequentie hiervan is dat de aantallen wilde dieren veel lager zijn dan in de grotere gebieden met natuurlijke populaties.

Dit vraagt om maatwerk, waarbij het voorkomen van schade het uitgangspunt is en niet het vaststellen van de aantallen dieren, zoals nu bijvoorbeeld bij reeën het geval is. Dat betekent dat we eerst naar andere maatregelen dan afschot willen kijken om schade te voorkomen. Als blijkt dat de alternatieve maatregelen onvoldoende soelaas bieden, komt afschot in beeld.

Reeën bij Natuurmonumenten

In veel provincies berekenen faunabeheereenheden met een model hoeveel reeën er maximaal mogen leven om vervolgens het 'overschot' jaarlijks af te schieten. Wij werken daar in onze grote natuurgebieden niet aan mee. We geven daar ruimte aan een natuurlijke ontwikkeling van de populaties.

Het ree is een dier met een vast leefgebied (territorium) en leeft, anders dan herten, niet het hele jaar in groepen. Daardoor groeien de aantallen reeën niet door. Als alle territoria in een natuurgebied bezet zijn, is er geen ruimte voor meer reeën. Vossen en zwijnen die reekalveren en zieke reeën eten reguleren mede de aantallen.

Er wordt wel geopperd dat er ziektes en stress meer optreden bij natuurlijke reeënpopulaties, maar daar zien onze boswachters geen enkele aanwijzing voor. Aanrijdingen zijn wel een serieus probleem. In paragraaf 4 gaan we hier verder op in.

3. Meer ruimte voor natuurlijke populaties

“Laat de natuur zijn gang gaan.”

“Nederland is te klein om de natuur zijn gang te laten gaan.”

“Maak van Nederland geen grote dierentuin met afzetting door hoge hekken.”

Ons toekomstbeeld is dat er in ons land meer gebieden zijn waar de natuur onbelemmerd haar gang kan gaan. Gebieden waarin dieren zelf bepalen waar ze leven en waar voedselaanbod, roofdieren, ziekten en het weer bepalen hoeveel dieren geboren worden en hoeveel er dood gaan. In deze gebieden kunnen herten en wilde zwijnen in hoge dichtheden leven. Wolven beïnvloeden het graasgedrag en eten jonge, zieke en oude dieren op. Deze gebieden hebben een grootte van minimaal 5.000 hectare en ze bestaan uit droge en waterrijke landschappen. Om gebieden voor en met natuurlijke populaties te creëren is samenwerking met burens vereist. Aan de buitenzijdes zijn fysieke barrières (in de vorm van rasters, ondoordringbare hagen, wildwallen of –greppels) of randzones met intensief afschot onvermijdelijk. Alleen met die maatregelen zijn dieren in een gebied te houden. Welke opties het beste werken en passen in het landschap is zaak van nader overleg. De nationale parken Veluwezoom (Gld) en het Drents-Friese Wold (Dr.) zijn natuurgebieden waar we, samen met burens en gebruikers, ruimte willen geven aan natuurlijke populaties wilde dieren.

Wildgreppels zijn eeuwenlang gebruikt om te voorkomen dat wilde dieren op de akkers komen. In natuurgebied Planken Wambuis (Zuid-Veluwe) zijn ze in ere hersteld. Door de combinatie met een laag hekwerk kunnen herten het gebied niet uit, maar er wel in.

Zwijnen op Veluwezoom

In het Nationaal Park Veluwezoom willen we het afschot van wilde zwijnen tot een minimum beperken op zo'n manier dat de omgeving daar zo min mogelijk last van heeft. Het leefgebied van deze dieren is volledig omrasterd met een laag hek, waardoor de zwijnen niet op landbouwpercelen of op wegen kunnen komen. Het aantal wilde zwijnen wordt dan bepaald door de beschikbaarheid van voedsel: in jaren met veel eikels en beukennoten (mast) overleven meer zwijnen dan in jaren dat er minder voedsel is. Onze boswachters houden de conditie van de dieren in de gaten. Zwijnen die zichtbaar uitzichtloos lijden schieten ze dood.

Kinderen van OERRR: geen hekken

18 september gaven we met een groot debat in De Balie in Amsterdam het startseizoen voor de enquête. Kinderen van OERRR die aan het debat meededen gaven ons de opdracht om naar alternatieven te zoeken voor hekken. Ze vinden dat hekken lelijk zijn. Als alternatieven noemden ze prikkelstruiken en water, natuurlijke manieren om wild te weren. In het verleden zijn doornige struiken op wallen geplaatst om wilde dieren tegen te houden. Herinvoering van deze wildwallen kan ook bijdragen aan het herstel van cultuurhistorische landschappen. Veel vogels krijgen daarmee bovendien meer geschikte broedgelegenheden, waardoor de biodiversiteit op het platteland een nieuwe impuls krijgt.

Lerend beheren

Twaalf jaar geleden is het afschot op edel- en damherten in het Deelerwoud (aan de zuidkant van de Veluwe) beëindigd. Sindsdien is het aantal herten aanmerkelijk toegenomen. De zichtbaarheid van de dieren is toegenomen, terwijl andere natuurwaarden nauwelijks zijn aangetast. Van ziekte-uitbraken is geen sprake geweest.

Er leven in het gebied nu meer dieren dan we twaalf jaar geleden voor mogelijk hielden. Hoe deze ontwikkeling zich voortzet is ongewis. Veel vrouwelijke herten krijgen tot nu toe elk jaar een jong, waardoor de aantallen blijven toenemen. We willen graag meer leren van deze natuurlijke ontwikkeling van de hertenpopulatie, onder meer over het moment dat het maximum wordt bereikt.

Zo willen we ook in andere gebieden al lerend op weg naar complete natuurlijke processen. We willen meer ruimte voor natuurlijke populaties. Dat doen we met 'de hand aan de kraan', dat wil zeggen dat we de mogelijkheid open houden om in te grijpen in de aantallen dieren. Dat kan nodig zijn in de context van incomplete natuurlijke processen. Door te vangen of afschieten kunnen we de aantallen fors verlagen, waarna een nieuwe cyclus van groei kan volgen. Op voorhand is niet te zeggen of en in welke mate ingrijpen nodig is. Dat willen we gaandeweg leren.

Bijvoeren en prikpil

Bij het geven van ruimte aan natuurlijke populaties past het doden van dieren die uitzichtloos lijden. Hiervoor is grote steun bij onze achterban. Over het bijvoeren van wilde dieren bij tijdelijk voedselgebrek zijn de meningen verdeeld, zo blijkt uit de enquête. Dit is voor ons reden om het gesprek hierover op te zoeken en de voor- en nadelen te delen.

Ook over het gebruik van de prikpil zijn de opvattingen van de enquêtedeelnemers verdeeld, zo laat de enquête zien. Ook dit alternatief voor afschot gaan we nader verkennen met onze achterban.

Dode dieren onderdeel kringloop

Vanuit de gedachte dat dood een onlosmakelijk onderdeel is van de kringlopen in de natuur laten onze boswachters zoveel mogelijk kadavers achter in de onze gebieden, met name op de Veluwe. Dode dieren zijn miniatuur-natuurgebiedjes waar gegeten, gedronken en voortgeplant wordt. Aaskevers, vliegen, raven en zeearenden zijn een paar voorbeelden van dieren die afhankelijk zijn van grote kadavers. De lijst is veel langer.

Een grote meerderheid van de achterban steunt de praktijk om dode dieren in de natuur te laten. Het huidige aanbod van kadavers wijkt evenwel af van de natuurlijke situatie. In de natuur sterven de meeste dieren aan het eind van de winter en het begin van het voorjaar. Door de regels voor afschot komt het aanbod van kadavers nu pas in de zomer op gang.

We gaan ernaar streven om het afschot over het jaar te verspreiden om een meer natuurlijk aanbod van kadavers te krijgen. Doen zich dan nog onnatuurlijke pieken in het aanbod voor, overwegen we een deel van het vlees te verkopen. Niet om eraan te verdienen, maar om het vlees een goede bestemming te geven. Dit vraagt wel om een nadere verkenning met onze achterban.

4. Maatwerk bij botsende belangen

“Woon je in de stad dan heb je herrie, woon je bij het bos dan heb je zwijnen. Weet waar je woont en accepteer wat daar bij hoort.”

Natuurmonumenten wil meer ruimte geven aan herten en zwijnen in ons land. Dat betekent dat we op meer plaatsen dan nu het geval is een groot dier kunnen tegenkomen. De vraag die daar onlosmakelijk mee verbonden is, is hoeveel overlast en schade we bereid zijn te accepteren. Welke mix van maatregelen willen/kunnen we inzetten om een balans te vinden tussen natuur en beleving enerzijds en landbouwbelangen en verkeersveiligheid anderzijds.

Andere balans

In ons land zijn weinig grote natuurgebieden. De natuur is bovendien omringd door agrarische bedrijven en bebouwing, en vaak doorsneden door wegen. In grote natuurgebieden kiezen we voor de benadering die in paragraaf 3 is beschreven. Omdat de balans met belangen van derden in en rondom kleine natuurgebieden anders is, kiezen we voor deze gebieden voor een andere benadering. Daarbij willen we handelen vanuit de duidelijke opvatting van onze achterban dat preventief doden tot een minimum beperkt moet worden.

Schade centraal

De praktijkervaring leert dat afschot in deze kleine natuurgebieden onvermijdelijk is, welke maatregelen je verder ook neemt. Om tot een beheersbare situatie te komen en het afschot beperkt te houden, zal het aantal dieren dat in een gebied kan leven laag moeten zijn. Hoe laag is een kwestie van maatwerk. Bij het bepalen van het maximum aantal dieren moet de verwachte schade centraal staan.

Ingrijpen in de aantallen gebeurt nu veelal door middel van afschot. Door geluidsdempers toe te passen kan de verstoring worden verminderd. Dat voorkomt een grotere schuwheid, waardoor de dieren vaker te zien zijn. Het heeft bovendien de voorkeur om afschot uit te voeren in de randen, waardoor de kern van gebieden vrij is van afschot en de daarmee gepaard gaande verstoring.

Voor een alternatief van afschot, vangen en verplaatsen, is vrij veel steun, zo blijkt uit de enquête. We gaan daarom onderzoeken of het vangen van dieren minder verstorend en praktisch haalbaar is.

Belang dierenwelzijn

De uitvoering van de omgang met grote dieren wordt in elke provincie uitgevoerd door de zogeheten faunabeheereenheid. De FBE's zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van grondeigenaren, met andere woorden van mensen op wiens grond wilde dieren (kunnen) voorkomen. De maatschappelijke discussies laten evenwel zien dat – en de uitkomsten van de enquête bevestigen dit – de omgang met wilde dieren meer mensen aangaat dan alleen grondeigenaren. Dierenwelzijn is in de discussies een belangrijk thema. Wij gaan ons daarom inzetten om een vertegenwoordiging van dierenwelzijnsorganisaties in faunabeheereenheden te krijgen.

Schade voorkomen

Bij zowel landbouwschade als verkeersveiligheid is er veel weerstand bij de achterban tegen preventieve afschot. Het doden van dieren is pas aanvaardbaar als er eerst andere maatregelen zijn genomen.

Om schade aan landbouwgewassen te voorkomen kunnen boeren en natuurbeheerders maatregelen nemen. Het is aan boeren om aangrenzend aan leefgebieden van herten en zwijnen geen schadegevoelige gewassen te verbouwen. Ook kunnen ze hun percelen uitrasteren.

In onze gebieden gaan wij de volgende maatregelen nemen om landbouwschade te voorkomen:

- a. We gaan wildweides en –akkers aanleggen in de trekroutes van herten en zwijnen naar landbouwpercelen. Deze ‘opvangplekken’ fungeren tevens als goede locaties om wilde dieren te zien.
- b. We willen in samenwerking met boeren in het kader van agrarisch natuurbeheer meidoornheggen inplanten als alternatief voor rasters.
- c. We gaan de mogelijkheid verkennen om agrarische enclaves om te vormen tot grasweides voor vleesvee. Herten kunnen grazen op deze weides, runderen in het omringende natuurgebied.

Om de verkeersveiligheid te bevorderen kunnen wegbeheerders zowel als natuurbeheerders innoverende maatregelen nemen. Conform de wens van onze achterban gaan we onze inzet richten op:

- a. het uitrasteren van de drukste wegen door natuurgebieden in combinatie met het inrichten van oversteekplaatsen voor wild (inclusief natuurbruggen)
- b. het verlagen van de maximumsnelheid op wegen door natuurgebieden naar 60 km/u (inclusief handhaving)
- c. inrichting van wegbermen die zorgt voor een goed overzicht voor de weggebruiker en voorkomt dat dieren er voedsel gaan zoeken
- d. het stimuleren van nieuwe technieken de verkeersveiligheid te vergroten (bijvoorbeeld met gps en sensoren die op warmte reageren)
- e. en het aandringen bij ontwikkelaars van navigatiesystemen om waarschuwingssignalen in te bouwen voor trajecten en tijdstippen met een verhoogde kans op wildaanrijdingen.

Tot slot

Natuurmonumenten beschrijft in deze Agenda wilde dieren hoe we meer ruimte voor wilde dieren willen geven. Onze eerste vervolgstap is om hierover in gesprek te gaan met collega terreinbeheerders, belangenorganisaties en overheid. Samenwerking is nodig om onze ambitie in de praktijk te kunnen brengen. Verder gaan we een aantal verdiepende gesprekken voeren met onze achterban en aan de slag met de uitvoering van concrete maatregelen.

Actielijst

Natuurmonumenten gaat inzetten op meer kans op beleving wilde dieren door:

- een aantal rustgebieden voor wilde dieren te verplaatsen van het bos naar de open hei, waardoor ze beter zichtbaar zijn
- in de bronsttijd mensen op specifieke routes langer in het gebied toe te laten
- graasweides voor herten aan te leggen bij plekken die voor wandelaars toegankelijk zijn
- wellicht exclusieve locaties te creëren voor natuurfotografen en andere wildspotters
- meer wildexcursies aan te bieden
- en door de communicatie over bovengenoemde voorzieningen te vergroten.

Natuurmonumenten gaat inzetten op meer ruimte voor wilde dieren door:

- het vergroten en verbinden van natuurgebieden om het Nationaal Natuur Netwerk af te ronden
- te pleiten voor het opheffen van de nulstandbeleid in een groot aantal gebieden en het invoeren van maatwerk bij het beheer. Het voorkomen van schade is daarbij ons uitgangspunt
- provincies en faunabeheereenheden op te roepen schade centraal te stellen bij het beheer, meer alternatieven voor afschot in te zetten en pas daarna te praten over aantallen dieren die in natuurgebieden en landbouwpercelen mogen leven.

Natuurmonumenten gaat inzetten op om meer ruimte voor natuurlijke populaties door :

- samen met burens en gebruikers te werken aan ons toekomstbeeld van natuurlijke populaties wilde dieren in de nationale parken Veluwezoom en Drents-Friese Wold
- het tot een minimum beperken van het afschot van wilde zwijnen in het Nationaal Park Veluwezoom, op zo'n manier dat de omgeving daar zo min mogelijk last van heeft
- met de 'hand aan de kraan' te leren hoe we meer ruimte kunnen bieden voor natuurlijke populaties
- te verkennen of hoge aantallen dieren het beste in een gebied zijn te houden met fysieke barrières (raster, ondoordringbare haag, wildwallen of wildgreppels) of met een randzone met intensief afschot
- in gesprek te gaan met onze achterban over de voor- en nadelen van bijvoeren van dieren met tijdelijk voedselgebrek

- het gebruik van de prikpil te verkennen als alternatief voor afschot
- te streven naar afschot over het jaar heen om een meer natuurlijk aanbod van kadavers te krijgen. Doen zich dan nog onnatuurlijke pieken voor, dan overwegen we een deel van het vlees te verkopen. Dit vraagt wel een nadere verkenning met onze achterban.

Natuurmonumenten gaat inzetten op meer maatwerk bij botsende belangen door:

- te verkennen of het vangen van dieren een minder verstorend alternatief voor afschot is.
- afschot op een minder verstorende wijze uit te voeren, bijvoorbeeld door gebruik van geluidsdempers
- ons inzetten om een vertegenwoordiging van dierenwelzijnsorganisaties in de faunabeheereenheden te krijgen
- wildweides of -akkers aanleggen in de trekroutes naar landbouwpercelen
- in samenwerking met boeren in het kader van agrarisch natuurbeheer meidoornheggen inplanten als alternatief voor rasters
- de mogelijkheid te verkennen om agrarische enclaves om te vormen tot graasweides voor vleesvee
- uitrasteren van de drukste wegen door natuurgebieden in combinatie met het inrichten van oversteekplaatsen voor wild of het verlagen van de maximumsnelheid naar 60 km/u of aanpassen inrichting wegbermen
- het stimuleren van nieuwe technieken die de verkeersveiligheid vergroten (bijvoorbeeld met gps en sensoren die op warmte reageren)
- aan te dringen bij bedrijven die navigatiesystemen voor auto's ontwikkelen om een toepassing te maken die de kans op wildaanrijdingen verkleint.